
KÉRDÉSEK ÉS VÁLASZOK

VERSEC MÚLTJA — A MÚZEUMI ANYAG TÜKRÉBEN

SZEKERES LÁSZLÓ

Egyhangú tájon kanyarog a cserjékkel két oldalán rendetlenül benőtt aszfaltút Versec felé. A bácskai szemnek oly megszokott tanyáknak, tanyacsoportoknak se híre se, hamva. Csak kisebb-nagyobb csatornák és szikes legelőkkel tarkított hatalmas szántóföldek váltogatják egymást hosszú kilométereken át.

Még a régész szemének és gondolatainak támpontot nyújtó ősi, enyhén szemérmesen domborodó vagy hegyesen csúcsosodó mester-séges halmok is hiányoznak, attól az egytől eltekintve, amelyre Bóka alatt, mint valami legelésző nyáj, telepedett rá a falu temetője.

A vízlevezető csatornák és az ott-ott még felcsillanó apró tavacs-kák errefelé ősrégi, ma már eltűnőben levő terjedelmes mocsár helyét jelzik.

Versechez közel egyszerre változás áll be. Plandište falu körül váratlanul újból egész csoport ember készítette halom lepi meg a nézelődőt. Olyanok, amilyeneket Szabadkáról jövet utoljára, ilyen tömegesen, csak a Tisza mellékén lehetett látni. A halmok alatt, amennyiben még nincsenek megbolygatva, valószínűleg réz- vagy bronzkorszaki nagyurak, törzsfőnökök alusszák 3—4000 éves álmukat.

Ezek a halmok már Versec közelségét jelzik, és lassan kibontakozik a *Verseci hegység* is, ez a magányosan álló nagyság, amely mint egy fekete jéghegy az óceán közepén méltóságteljesen uralja a lábai alatt meghunyászkodó hatalmas síkságot és a lejtőre lassan felmerészkedő Versecet. A hegység előőrse a *Déli Kárpátoknak* és a *Bánáti Érchegységnek*.

Ha a Versectől keletre elterülő már említett mocsaras területek

és a feltornyosuló hegyvidék mellé, a két legjellemzőbb természetes tényező mellé, odakomponáljuk még a harmadik nagyon fontos elemet — a *Dunát* is, amely Versectől alig 30 kilométerre délre gyürekszik neki, hogy bevegye magát az *Almási és Homolyi hegyek* közé, és hogy utána kitörjön a *Havasalföldre*, máris meghatároztuk a leglényegesebb természeti tényezőket, amelyek az elmúlt hosszú évezredek folyamán odahatottak, hogy Versec és környéke régészeti szempontból nemcsak szűkebb környezetünk, hanem, nyugodtan mondhatom, európai viszonylatban is a kivételesen érdekes és értékes területek közé tartozzanak. Az már szinte közhely, hogy Dél-Bánátnak ezen a viszonylag kis területén sok a régészeti lelet. De nem csoda, hiszen ősidők óta természetes összekötő kapocs volt hatalmas földrajzi tájegységek között. Ezen túl pedig a vidék szinte egybeötvözi a síkságot a hegyvidékkel, mindenkorra egybeforrasztva azokat az állandóan változó és váltakozó társadalmakat és gazdasági formákat is, amelyek a történelem folyamán hosszabb vagy rövidebb ideig gyökeret vertek. Mintha a természet ezt a vidéket eleve ilyen fontos szerepre tervezte volna. Erről a szerepről a Verseci Múzeumban felhalmozott régészeti anyag is tanúskodik, és a történelmet, főleg íratlan szakaszait, kézzelfoghatóvá teszi.

A Verseci Múzeumban van Vajdaság nemcsak legrégebb, hanem a legnagyobb múzeumi gyűjteménye; öt osztályának raktáraiban 1970-es adat szerint nem kevesebb, mint 190 239 tárgyat tartanak nyilván, ami azt jelenti, hogy polcai a vajdasági múzeumi kultúrtörténeti dokumentációs anyagnak majdnem a felét őrzik!

A régészeti, történeti, néprajzi, műtörténeti és természetrajzi gyűjtemény közül, szám és jelentőség tekintetében is, a régészeti gyűjtemény érdemel elsősorban figyelmet, amely a múzeumi anyag majd 2/3-át alkotja. 1970-ben pontosan 133 595 régészeti tárgyuk volt. Ezzel a gyűjteményével a verseci intézmény országos viszonylatban is az élenjáró múzeumok között foglal helyet. Olyan óriási kulturális tőkét jelent ez, amelyre méltán lehetne büszke egész tartományunk. Lehetne . . . , ha a kincs aktivizálva vagy kiállítva lenne. De nincs kiállítva, a publikálás költségei is túlnövik a város illetékes szerveinek pénzügyi erejét. Ennélfogva ez az intézmény nem is teljesítheti azokat a tudományos és kulturális feladatokat, amelyekre objektíve képes lenne. De nehogy téves következtetést vonjunk le. Tudni kell, hogy ennek a sarkalatos problémának megoldása első-

sorban nem a verseciek meg nem értésén múlik, magasabb öngazgatási szinten kellene a megfelelő intézkedéseket megtenni.

A múzeum története megszakítás nélkül egész 1882-ig vezethető vissza. Az alapítási év viszonylag elég eseménytelen volt. A legnagyobb port a tiszzaeszlári vérvád és per verte fel, amelynek az akkori Magyarország minden részében visszhangja volt.

Versec bürgerjeit azonban más kérdések is foglalkoztatták, habár a filoxéra terjedése és pusztítása a híres verseci borvidék lakosságát akkoriban nagyon érzékenyen érintette. Julius Frisch községi tanácsos a városi tanács egyik ülésén kérdést intézett a polgármesterhez, és annak a nagy és becses rómaipéNZ-leletnek a sorsáról érdeklődött, amelyet akkoriban ástak ki a város közelében (egy zárt leletben 1400 darab IV. századbéli Constantinus-érmét találtak), és miután megnyugtató választ kapott, Frisch azzal a javaslattal hozakodott elő, hogy a városnak érdekében áll az előkerülő régészeti leletek összegyűjtése és esetleg a múzeumalapítás is. Rittinger Edét azon nyomban megbízták az előkerülő régiségek rendszeres gyűjtésével.

Néhány héttel később a városi tanács újból régészeti ügyekben hozott határozatot. Azzal egyidőben, hogy a polgármester, Peter von Hofbauer bejelentette: a Nagyrétben egy régi települést fedeztek fel, Rittinger Edét felhatalmazták az ásatásokra. A leleteket, „amíg az új múzeum fel nem állítatik”, a városházán helyezték el. Ezekről az intézkedésektől függetlenül iparkodott akkor már minél több régiséget megmenteni Milleker Bódog (Félix), a fiatal tanító is, aki ugyanabban az évben került Fehértemplomról Versecre. Idejövet még bizonyára nem sejtette, hogy ő az, akinek az iszákjában a kommandóbot rejtőzködik. Később ugyanis Milleker nevéhez lassanként szorosan odanőtt a városi könyvtár és múzeum ügye; ő lett a verseci múzeum spiritus movense, annak legfontosabb külső és belső munkatársa, fizikai és tudományos dolgozója, egyszóval mindenese. Több mint fél évszázadig, pontosan ötvenöt éven át dolgozott a könyvtárban; még többet a múzeumban, soha el nem évülő szolgálatakat téve kultúránknak és a tudománynak.

Hajszálra úgy, mint valamive később Szabadkán, elejében a minden fizionómia és alapszabályzat nélküli közkönyvtár keretein belül kezelték a verseci múzeumi gyűjteményt, mindaddig, amíg az utóbbi annyira fel nem duzzadt, hogy indokolttá vált önállósítása. 1893-ban határozták el, hogy önállósítják a múzeumot. Ez egy évvel később meg is történt. 1894 nyarán megalakult az önálló múzeum. Gyűjteményeinek azonban csak két év múlva, 1896-ban utaltak ki

két külön termet az akkori polgári iskolában, amely a „Konkordia” épületében volt.

Az összehordott „közgyűjtemény”, amely gyorsan múzeumi gyűjteménnyé lépett elő, időközben néhány igen értékes magángyűjteménnyel gazdagodott. Elsőnek Rittinger Ede ajándékozta oda saját gyűjteményét. Ennek ára csupán az addigi tényleges költségek megtérítése volt. 1894-ben Milleker Bódog is megvált magángyűjteményétől, és a múzeum régészeti gyűjteményébe olvasztotta. A későbbiek folyamán még három gyűjtemény gyarapította tetemesen a múzeumi kollekción: a Solymossy-féle (Temesvár), a Böhm-féle (Fehértemplom) és a Despinić-féle (Kovin) gyűjtemény. A többi ajándékozó terjedelmes lajstromából csak Versec nagy festőjét, Paja Jovanovićot emeljük ki, aki festményeket és egyiptomi tárgyakat ajándékozott a múzeumnak.

Az állandóan szaporodó tárgyak elhelyezése idővel mind nagyobb gondot jelentett. Hasonló problémákkal küzdött a közkönyvtár is, és talán éppen ezért, 1898-ban döntést hozott a községi tanács, miszerint újból egyesítik a könyvtárat és a múzeumot. Ily módon egyszerre óhajtották megoldani a két intézmény végleges elhelyezését. Ez 1899-ben meg is történt, és egy épületet is kijelöltek a számukra; az óvoda egyemeletes épületét.

A szükséges átalakítások és nagyjavítások után (a munka pénzezéséből az akkori kultuszminisztérium is derekasán kivette a részét), 1910-ben végleg elhelyezkedett a múzeum, és az év október 23-án megnyitotta első állandó kiállítását is. Megjegyezzük, hogy a könyvtár ebből az épületből már régen kiköltözött, de a múzeum még ma is ott szorog.

1910-ben az egyes gyűjtemények összesen 30 931 tárgyat számláltak, de már akkor jellemzően alakult a különböző osztályok állaga: 18 406 régészeti, 5733 numizmatikai, 4878 történelmi, 87 néprajzi, 69 műtörténeti és 1758 természetrajzi tárgy volt. Az egésznek értékét (nem tudni, milyen kritériumok szerint) egy tekintélyes bizottság 2 000 000 koronára taksálta.

A két világháború közötti időszakban a múzeum életét a nyugodtabb fejlődés jellemezte. Voltak nehézségek, de Millekernek — bár nem ő volt az igazgatója, mégis mindvégig a múzeum élén állott — sikerült megtartania az intézmény státusát. 1938-ban, 80 évre hivatkozva, nyugdíjba akart ugyan vonulni, de lemondását feljebbvalói nem fogadták el. Sőt, 1941 januárjában a múzeum örökös munkatársává nyilvánították.

1942 áprilisában Milleker Bódog meghalt, a múzeumot bezárták.

1945 szeptemberében Rastko Rasajski vezetésével indult meg újból a munka, és már 1947-ben meg is nyitotta kapuit, bemutatva második összefoglaló kiállítását. 1948-ban hozzácsatolták a fehértemplomi Városi Múzeumot, és így a gyűjtemények ismét szép anyaggal gyarapodtak. Megindult a rendszeres anyaggyűjtés és a tervszerű régészeti feltárás, ami azóta is folyik. Mondani sem kell, hogy a gyarapodó múzeumi állagok tömkelege szinte hangosan hirdeti, hogy valamit tenni kellene, ezeknek a kincseknek az eddiginél szabadabb folyást kellene biztosítani a nagyközönség és nem utolsósorban a tudományos világ felé.

Talán unalmasnak tetszenek a számadatok, de ez esetben annyira kifejezőek, hogy nem mondhatunk le róluk. Nem is kell, mert nemcsak a raktárak gazdagságáról tanúskodnak, hanem magukban hordozzák azokat a további problémákat is, amelyekkel a múzeum dolgozói állandóan küzdenek.

A legutóbbi census alkalmával (1970-ben) a teljes állomány 190 239 tárgyból tevődött össze. Gyűjteményenként így alakult a helyzet: régészet 133 595 tárgy; történelem (a numizmatikai gyűjteménnyel) — 48 345 darab; néprajzi gyűjtemény — 4417 darab; műtörténeti gyűjtemény — 1163 darab és természetrajzi gyűjtemény 2719 darab leltározott tárgy. Ezeket az adatokat érdemes összevetni a már vázolt 1910-beli adatokkal.

Vegyük most egyenként sorba az osztályokat.

1. *A történeti osztály* nagyon szerteágazó munkát végez. Dokumentációs anyaga öt zárt egységet képező gyűjteményre oszlik. Ezek alább az a—e betűk alatt következnek.

a) *A numizmatikai* gyűjtemény gerincét főleg római és középkori magyar pénzek alkotják. Van benne azonban néhány igen értékes kelta, és dák barbár, valamint görög érme is. Azonkívül egy kevés bizánci, török és az erdélyi uralkodók által veretett pénz is van. Az Osztrák-Magyar Monarchia pénzei is szép kollektiót alkotnak.

b) *A régebbi történeti* gyűjtemény is nagyon változatos és gazdag. Az okiratokból és tárgyakból álló anyag a XIV. századtól 1944-ig illusztrálja Versec és környéke történetét. Ennek az állagnak túlnyomó része a XIX. századból való. Párját ritkítja az a plakátgyűjtemény, amely hatalmas anyagával a verseci színházi élet több mint másfél évszázadát öleli fel. Ez az állag tartományi szinten is igen jelentős. A térkép-, a sporttörténeti-, egészségügy-történeti és várostörténeti gyűjteményeket itt csak megemlíjtjük.

c) *A munkásmozgalom és a népi forradalom* története, a JKP és a SKOJ háború előtti aktivitása plakátok, kiáltványok, propagandaanyagok és más nyomdatermékek gyűjteményeként van jelen.

d) *A legújabb történelem* c. gyűjteményben nyomdatermékek és fotók kaptak helyet.

e) A szerb drámairodalom atyjának, Versec szülöttének, Jovan Sterija Popovićnak dokumentációs gyűjteménye csupán 1956 óta létezik, de már így is sok és értékes iratot, tárgyat foglal magába, és pótol érezhető hiányt.

2. Végül a *néprajzi osztályról*. Amikor időnként fel-feltűnnek falvainkban a kupeckodó kereskedők személy- vagy teherautói (ilyen is előfordult már), a szakember szomorúan nézi, hogyan szedik össze minden körütekintés nélkül a már morzsáknak mondható maradvékot, amelyek egykor, nem is olyan régen, még élő néprajzi anyag részét képezték. Ahol ennek a begyűjtését, mentését vagy legalább dokumentálását eddig nem végezték el, ott lemondhatnak róla, mert az utolsó alkalom visszahozhatatlanul elillant. Falvaink és a bennük élő nép háború utáni átalakulása olyan gyors és gyökeres volt, hogy rendszeres gyűjtésre ma már úgyszólván nincs is lehetőség. Begyűjtésre a legkedvezőbb pillanat a felszabadulást követő években kínálkozott. És mintha ezt Versecen meg is érezték volna, mert ezen a soknemzetiségű, néprajzilag tarka területen az intenzív gyűjtő és dokumentáló tevékenység még idejében, 1948-ban elkezdődött. Azóta a néprajzi gyűjtemény 169 tárgyból álló kollekciója kb. 5000-re nőtt.

A népi tárgyi hagyaték hatalmas tárházából a múzeumnak a legtöbbet a földművelés, a szőlőművelés, a kisipar, a háziipar és a viseletek tárgyköréből sikerült összegyűjtenie. A múzeumban nagyon büszkék kiváló ekegyűjteményükre és a szőlőművelés szerzősorsaira. Valóban kiváló darabokat őriznek, és különösen az utóbbi tárgykörből származó gyűjtemény impresszív. Nem véletlenül, hiszen Versec környéke ma is híres bortermő vidék. Ennek a kultúrának kezdetei errefelé, a középkori biztos nyomoktól eltekintve, egészen a XVIII. század elejéig nyúlnak vissza. A múlt században a verseci birtok már európai hírnévnek örvendett, és a termelés is ennek megfelelően alakult: 1875-ben pl. 560 000 hektoliter bort szűrték le. A Versec környéki szőlők az akkori Európa legnagyobb egy darabban álló szőlőkomplexusát képezték. Addig, amíg a filoxéra ezt a fejlődést le nem állította, jobban mondva hosszú időre le nem fékezte.

Hogy annak idején Versec és Fehértemplom környéke kiheverte a filoxéra okozta gazdasági csapást, az annak köszönhető, hogy e városok kisipara és kereskedelme nagyon jelentős szerepet játszott a gazdasági életben. Már 1818-ban, amikor Versec szabad királyi város lett, körülbelül 1000 iparosa 13 céhbe tömörült. A gölöncsérek, szabók, szűrszabók, pintérek, kádárok, szűcsök, kovácsok, vargák, rézművesek, mézeskalácsosok és gyertyaöntők, asztalosok, esztergályosok és más, összesen 70 szakma kézi szerszáma található meg a néprajzi gyűjteményben. Több kisipari műhely teljes felszerelését is a múzeumban őrzik, olyan mesterségek beszédes dokumentumaként, amelyeknek ma már nincs többé művelője.

Természetes, hogy a háziipar termékei és a népviseleti tárgyak is szép számban vannak.

A néprajzi osztály rendelkezik egy olyan állaggal is, amely tengerentúli népek használati és kultikus eszközeiből tevődik össze, habár ez a kollekciónak számra nézve nem jelentős.

3. *A képzőművészeti osztály.* A néprajzhoz hasonlóan, a felszabadulást megelőzően, ennek az osztálynak is elenyésző volt az állománya. Csak 1945 után indult fejlődésnek. A célkitűzések szerint elsősorban a Versecen és Dél-Bánátban élt és működő művészek munkásságára összpontosítják a figyelmet.

A gyűjteményben igen neves festők művei is megtalálhatók. Így Paja Jovanović, Sárosi Ödön, Teodor Kračun, Uroš Predić, Munkácsy Mihály és Nagy István festményei.

A szobrok, grafikák, rajzok és iparművészeti tárgyak száma a festményekhez viszonyítva jóval szegényebb.

A raktárban felhalmozott művek megismertetésének céljából a múzeumban a háború utáni időszakban 60 képzőművészeti kiállítást rendeztek.

4. *A természetrajzi osztály.* A növénytani gyűjteménynek két kivételesen értékes kollekcója van, az állattani gyűjtemény legértékesebb része pedig a százat is meghaladó különböző madárfészek-gyűjtemény és a több mint 400 (126 faj képviselő) madártojás-gyűjtemény, amely Lintia Dionisus egykori temesvári tanár kitaró munkáját dicséri.

5. *A régészeti osztály.* A verseci múzeumban két ember ápolja a régészeti tudományt, Rastko Rasajski és Stanimir Baracki. Két ember birkózik azzal a töméntelen anyaggal, amely, a könnyebb kezelhetőség érdekében, két csoportra van osztva, egy őstörténeti és egy antik, illetőleg középkori csoportra. Korábban említettük már, hogy

a régészeti osztályon körülbelül 134 000 tárgyat őriznek. Hogy ennek az anyagnak csak a kezelése mennyi munkát igényel, arra legyen illusztráció a következő adat: ha egy évben *csak egyszer* kézbe akarnánk venni az összes tárgyat, akkor a vásárnapokat és az ünnepeket is beleszámítva naponta 367 tárgyat kellene megmozgatni. Persze, ilyen ambíciói nincsenek senkinek sem, és némely darab hosszú éveken át áll a polcok valamelyikén. Ellenben az sem elegendő, ha csak raktározzák a tárgyakat, lajstromozni, leltározni, tanulmányozni, publikálni kell, kellene mindegyiket. A mostani körülmények között ez elképzelhetetlen már csak azért is, mert a régészeknek nemcsak a raktárakban, hanem kint a terepen is bőven akad tennivalójuk, és a terepjárások alkalmával mindig újabb anyag kerül a kutató asztalára vagy a preparátor vegyszeres lombikjaiba és mosóedényeibe. És Versec környéke csak úgy ontja az anyagot. A lelőhelyek száma is nagy. Ezeknek egy részén csak Milleker Bódog, 1893 és 1935 között, 42 alkalommal ásátott, utódjai pedig 1947 és 1970 között újabb 43 alkalommal. Összesen tehát 85 ásatást folytattak le 81 év leforgása alatt.

A regisztrált vagy ásatással is vallatott sok-sok lelőhely időben úgy oszlik meg, hogy az európai ember társadalmi és kulturális fejlődésének minden lényegesebb szakasza ezen a termékeny tájon képviselve van. Kezdhetnénk a versec—crvenkai vagy versec—hati őskori vagy paleolitikus leletekkel, a versec—kozluki vagy potporanj—kremenjaki újabb kőkori vagy neolitikus leleteken át a vatini bronzkori, versec—ludasi bronzkori és ismét a versec—crvenkai trák és szkíta, a kovini dák leleteken keresztül a szarmatákig, rómaiakig, népvándorláskori népekig fel egészen a XIII. századi középkori leletekig.

A lelőhelyek megoszlását elemezve szembeötlő, hogy a bronzkori leletek a többiekkel szemben túlsúlyban vannak. Fontosságra nézve is azt mondani, hogy elsősorban ezek érdemlik meg a megkülönböztetett figyelmet. Ennek egyszerű oka az, hogy a réz- és bronzkorszak beálltával, jobban mondva, a fémkorszakok kezdetével a gazdag erdélyi érctelepek felől kisugárzó kereskedelmi és népi mozgások egyik nagyon jelentős kommunikációs vonala a Versec körüli tájakat szelte át. Másképpen nem történhetne meg, hogy az egyébként ritkaságszámba menő jellegzetes nagy rézcsákányokból egy helyen, a verseci múzeumban, 14 darab legyen található. Vagy hogy a szintén rézből készített, többé-kevésbé pikkely alakú bal-tákból és vésőkből még egyszer annyi, összesen 30 darab legyen fel-

mutatható. Még egy adat bizonyít az előbb elmondottak mellett. Olyan jellemző adat, hogy meg kell említenünk: Versec és tágabb környékéről a múzeumban 25 késői bronzkorszaki raktárleletet őriznek, kivételes szépségű bronz szerszámokat és ékszereket. Elgondolkodtató, hogy mindez milyen egyéni vagy kollektív tragédiák nehéz körülményei között lett elföldelve, olyan remények kíséretében, amelyek véletlenek folytán vagy a könyörtelen sors szeszélye miatt nem valósulhattak meg. Mert ha megvalósultak volna, akkor még 2700—2800 évvel ezelőtt újból kiásták volna őket, és nem jutnak el a régész kezébe, hanem vissza az akkori árucserre-forgalomba.

A vatini bronzkori település mintha kiapadhatatlan volna. 1893 óta folynak ott kisebb-nagyobb feltárások, és a lelőhely még ma sincs teljesen kimerítve. Ezeknek az ásatásoknak folyamán közel 16 000 tárgy került napvilágra. Világszerte ismert lelőhely. Se szeri, se száma a kultikus és használati edényeknek, amelyeket gondosan belekarcolt díszítések borítanak. Az ősi „vatiniaknak” kedvenc munkaanyagai közé tartozott a szarvasagancs. Szerszámokat, amuletteket, apró csecsebecséket, zablárészeket készítettek belőlük, és készítményeiket majdnem kivétel nélkül jellegzetes motívumaikkal díszítették. A temetőben lelt bronztárgyak, mivel egykori viselőikkel méglyán égték, nem tartoznak a szép darabok közé.

Még egy leletcsoport vonja magára a figyelmet ebben a bábelien sokrétű régészeti dokumentációs anyagban, a Potporanj közelében fekvő *Kremenjakon* végzett kutatások anyaga. Egy későneolitikus nagy kiterjedésű telepen eddig nem kevesebb mint 30 000 tárgyat találtak! Csak ezek a tárgyak egy közepes „erejű” múzeum anyagát képezhetnék. A nagyszámú kerámiai anyag minden ízlést, még a legkifinomultabbat is ki tudja elégíteni. Kutatóét, laikusét és profán érdeklődőét egyaránt.

Még sokkal több lelőhely érdemelne említést, de nem célokom a kimerítő felsorolás. Az őskort *Potporanjnyal* zárjuk is le.

Dél-Bánát a római uralom alá Traianus császár dáciai hadjáratai után a II. század elején került. Bár Versec közelében katonai tábor is volt, az ebből a korszakból származó leletek száma elenyésző. Lényegesen jelentősebb annak a népnek a hagyatéka, amely a rómaiak megjelenése előtt és Erdély, vagyis Dácia provincia kiűritése után a síksági részeken élt. Ezek a szarmaták voltak, akiknek telepei és temetői sokfelé megtalálhatók. Egyik, a tudomány szempontjából nagyon fontos, temetőjüket éppen Versec központjában tárták fel 1961-ben.

Hogy római leletből Versecen viszonylag keveset tudunk kimutatni, talán érthető is, mert hisz gazdasági és hadászati szempontból akkoriban ezek a területek egészen periferikusak voltak. Meglepő viszont, hogy a népvándorlás korából is kevés a fennmaradt lelet. Ennek oka nyilván abban rejlik, hogy a népvándorlás két legmarhánsabb képviselőjét, a hunokat és az avarokat, a Duna mentén akkoriban nagyobbára bevezetetlennek tudott várak egész sora hatáson tartotta távol a Bizáncre szintén veszélyes kisebb-nagyobb népekkel együtt.

*

Egyszerűbb lett volna Versec távolabbi múltját a múzeum állandó kiállításán keresztül bemutatni, erre azonban nem mutatkozott lehetőség, mert a múzeumnak nincs állandó kiállításra alkalmas tere. Így kénytelen voltam a raktárakban látottak alapján kalauzolni az olvasót.

Amikor a takaros, tartományunk legtisztább városai közé tartozó Versecet magam mögött hagytam, amikor már a házak összemosódó szürkésege felett a Verseci hegység nyugati ormán csak az újonnan épített postai relétoronytól örökre elcsúfított középkori bástyát láttam, olyan érzésem támadt, hogy Versec környéke mindenképpen megéri, hogy az ember vállalja az út fáradalmait. Különösen, ha a turisztikai látványosságokon (Deliblatói homokpuszta pl.) túl még a történelmi múlt, a régészeti hagyaték izgalmas részletei is érdeklik.